

नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क

(Agricultural Producer Price Index — APPI)

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिक (प्रारम्भिक)

Q3 FY 2082/83 BS | आधार वर्ष: २०६९/७० = १००

प्रकाशन मिति: असार २०८३
राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय, थापाथली, काठमाडौं, नेपाल
www.nsonepal.gov.np

१. कार्यकारी सारांश

समग्र APPI (२०८२/८३ Q3) १९०.२०	वार्षिक वृद्धि दर ३.०४%	उच्चतम वृद्धि - फलफूल ९.३९%	उच्चतम उपश्रेणी - केरा १२.६७%
---	-----------------------------------	--	--

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिक (माघ-फागुन-चैत २०८२) मा नेपालको कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) १९०.२० पुगेको छ, जुन आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को तेस्रो त्रैमासिकको सूचकाङ्क १८४.५५ को तुलनामा ३.०४ प्रतिशतको वार्षिक (Year-on-Year) वृद्धि हो। आधार वर्ष २०६९/७० = १०० मानी तयार गरिएको यस सूचकाङ्कले कृषकले आफूले उब्जनी गरेका कृषि उपजहरूको विक्रीबाट पाउने वास्तविक मूल्य अर्थात् फार्म-गेट मूल्यको अवस्था देखाउँछ। आधार वर्ष २०६९/७० (सन् २०१२/१३) यताको १३ वर्षको सङ्कलन अवधिमा तेस्रो त्रैमासिकका लागि अनुमान गरिएको यो सबैभन्दा उच्च APPI मान हो। यस सूचकाङ्कले लगभग सबै वस्तु समूहहरूमा 'फार्म-गेट' (कृषकले प्राप्त गर्ने) मूल्यमा निरन्तर रूपमा आएको बढ्दो प्रवृत्तिलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ।

कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) ले कृषकहरूले कृषि उपजहरूको बिक्री फार्म-गेट (बिक्रिको सुरुआती बिन्दु) मा गर्दा प्राप्त गरेको औसत मूल्यलाई मापन गर्दछ। अर्थात्, यस सूचकाङ्कले उत्पादन आपूर्ति शृङ्खलामा प्रवेश गर्नुअघि कृषकहरूले आर्जन गर्ने मूल्यमा हुने परिवर्तनलाई मापन गर्दछ। कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) बढ्दा कृषकले आफ्नो उब्जनीमा पाएको उचित मूल्य कारण आमदानी र क्रयशक्ति त बलियो हुन्छ, तर यसले आगामी दिनमा सर्वसाधारण उपभोक्ताका लागि खाद्य सामग्रीमा महँगो बढ्ने सङ्केत पनि गर्दछ।

उच्च वृद्धि भएका समूहहरू: हिउँददेखि वसन्त ऋतुको सङ्क्रमणकालीन अवधिमा माग र आपूर्ति बीचको असन्तुलन तथा बागवानी (Horticultural) वस्तुहरूको उच्च मूल्यका कारण फलफूल (+९.३९%), तरकारी (+७.१६%), र तेलहन (+६.१२%) समूहको सूचकाङ्कको वार्षिक (Y-o-Y) वृद्धि उच्च भएको देखिन्छ।

हास आएको समूह: मसलाजन्य वस्तु समूहमा सूचकाङ्क वार्षिक -२.४०% ले घटेको छ। यसको मुख्य कारण प्याजको मूल्यमा आएको -५.५४% को गिरावट हो। भारतले प्याजको निर्यात नीतिमा गरिएका परिमार्जन पश्चात आपूर्ति सहज भएसँगै गत वर्षको तुलनामा यस वर्ष प्याजको मूल्य घटेको देखिन्छ।

स्थिर समूह: ब्रोइलर कुखुराको मूल्य वार्षिक रूपमा +०.०५ प्रतिशतले वृद्धि भई लगभग अपरिवर्तित रहेको छ। यसले नियन्त्रित खरिद मूल्य र दानाको स्थिर लागतलाई जनाउँछ। दूधको मूल्यमा भने +१.४४% को सामान्य वृद्धि भएको देखिन्छ।

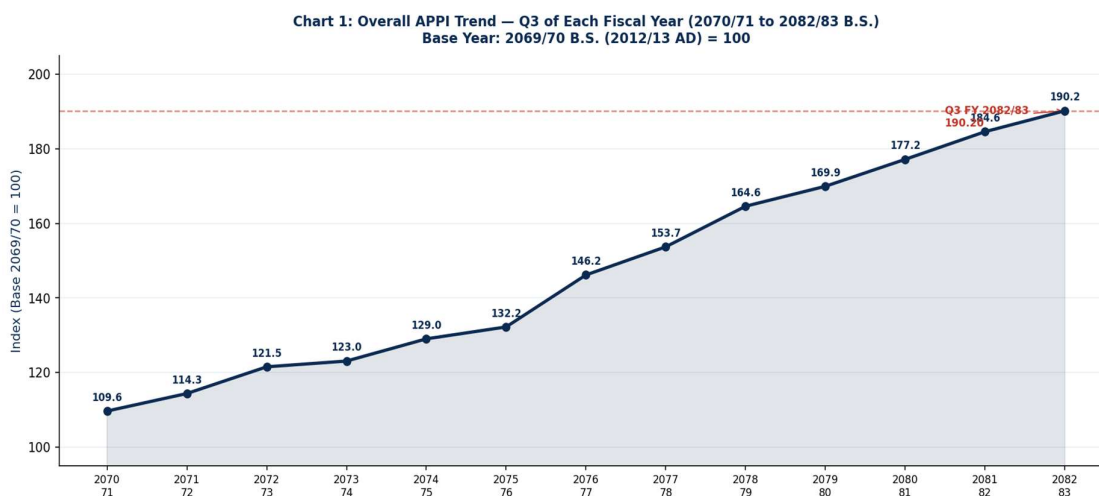
मुख्य नतिजाहरू:

- फलफूल बालीमा सबैभन्दा उच्च वार्षिक वृद्धि दर (९.३९%) रह्यो र केराको उत्पादक मूल्यमा वृद्धि सर्वाधिक (१२.६७%) छ।
- तेलहन बाली (तोरी/सस्युँ) मा ६.१२% र तरकारी बालीमा ७.१६% वृद्धि दर देखिन्छ।
- कन्दमूल बाली (आलु) मा सबैभन्दा न्यून वृद्धि (१.३५%) देखाएको छ जसले आलू खेती गर्ने कृषकको आमदानीमा सीमित सुधार देखाउँछ।
- अन्नवाली (गहुँ र जौ/उवा) मा ३.४% वृद्धि भई खाद्यान्न मूल्यमा मध्यम सुधार देखिन्छ।
- कोसे/दाल बालीमा २.७१% वृद्धि, जसमा मुसुरो (२.८०%) र केराउ (१.९७%) पर्दछन्।

२. समग्र कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) को अवस्था - तेस्रो त्रैमासिक, आ.व. २०८२/८३

२.१ दीर्घकालीन प्रवृत्ति विश्लेषण (२०७०/७१ - २०८२/८३)

समग्र कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को तेस्रो त्रैमासिकमा १०८.६३ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिकमा वृद्धि भई १९०.२० पुगेको छ। यो १३ वर्षको अवधिमा भएको ७३.५ प्रतिशतको संचित (Cumulative) वृद्धि हो यसले वार्षिक रूपमा लगभग ४.३ प्रतिशतको औसत वार्षिक चक्रवृद्धि (Compound) वृद्धि भएको जनाउँछ। यस निरन्तर वृद्धिको प्रवृत्तिले कृषि उत्पादन लागतमा भएको सामान्य मुद्रास्फीति, आपूर्ति पक्षका व्यवधानहरू र सहरीकरण तथा आम्दानी वृद्धि (विप्रेषण वृद्धि)का कारण आन्तरिक रूपमा बढ्दै गएको खाद्यान्नको मागलाई जनाउँछ।

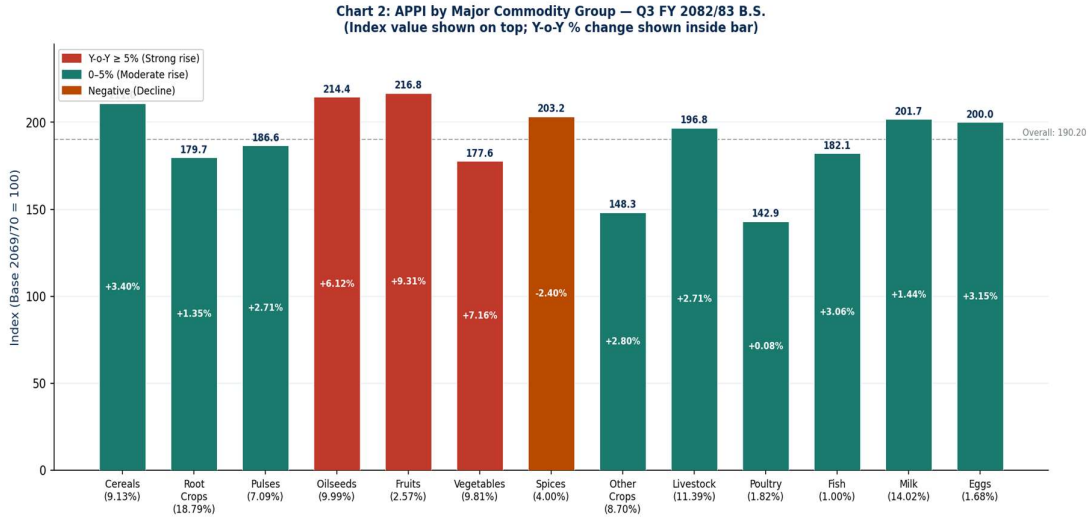
चार्ट १: समग्र APPI को प्रवृत्ति - आ.व. ०७०/७१ देखि ०८२/८३ का तेस्रो त्रैमासिक

माथिको चार्टले विगत १३ वर्षको तेस्रो त्रैमासिक APPI को पूर्ण श्रृंखला समेटेको छ। यो अवधिमा समग्र सूचकाङ्क १०९.६३ बाट १९०.२० पुगेको छ, जुन झण्डै ७३% को वृद्धि हो। यसले नेपाली कृषि क्षेत्रमा मूल्यस्तर उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि भएको प्रष्ट्याउँछ।

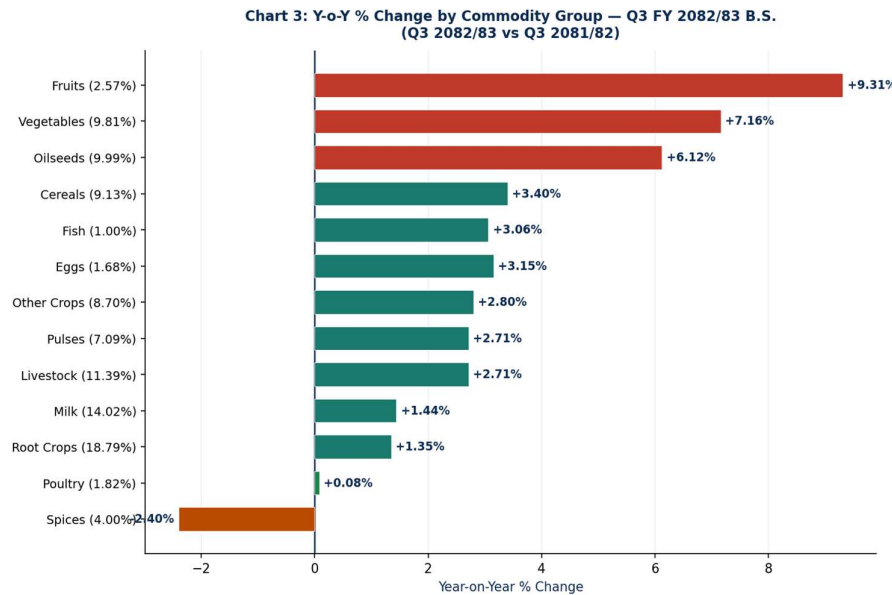
२.२ हालको प्रवृत्ति तथा तेस्रो त्रैमासिक

गत तीन आर्थिक वर्षहरूका तेस्रो त्रैमासिकहरूमा कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) को वृद्धि दर घट्दो क्रममा छ: आर्थिक वर्ष २०७८/८० मा +८.८७%, आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा +४.४७%, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा +४.२४%, र हाल आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा +३.०४% रहेको छ। वृद्धिदरमा आएको यो संकुचन (मन्दी) ले फार्म-गेट मूल्यमा वृद्धिले निरन्तरता लिए तापनि मुद्रास्फीतिको दबाव क्रमशः कम हुँदै गएको संकेत गर्दछ। यद्यपि, सूचकाङ्कको निरपेक्ष स्तर (Absolute level) १९०.२० हालसम्मकै उच्च भएको कारण कृषकहरूले मौद्रिक (Nominal) रूपमा औसतमा तेस्रो त्रैमासिकमा हालसम्मकै उत्कृष्ट मूल्य प्राप्त गरिरहेको बुझ्न सकिन्छ।

३. वस्तु समूहगत विश्लेषण

रेखाचित्र २: प्रमुख वस्तु समूहगत कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) — आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिक

रेखाचित्र ३: वस्तु समूहगत वार्षिक प्रतिशत (Y-o-Y %) परिवर्तन — आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को तेस्रो त्रैमासिक र आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिकको तुलना

३.१ फलफूल — तीव्र वृद्धि भएको प्रमुख समूह (वार्षिक +८.३१%)

फलफूल समूहको सूचकाङ्क वृद्धि भई २१६.८० पुगेको छ, जुन सबै १३ वस्तु समूहहरूमध्ये उच्चतम हो। यस समूहको फार्मगेट मूल्यमा वार्षिक रूपमा +८.३१% को वृद्धि भएको छ। यस समूहको भार (Weight) तुलनात्मक रूपमा न्यून (२.५७%) भए तापनि फलफूलको मूल्यमा भएको यो तीव्र वृद्धिको सम्भावित कारणहरूमा (i) बलियो आन्तरिक माग, (ii) बाली भित्र्याउनु अधिको कम उत्पादन हुने अवधि (Lean period) मा भएको आपूर्तिको कमी र (iii) पहाडी तथा हिमाली फलफूल उत्पादक जिल्लाहरूमा यातायात तथा ढुवानी लागतमा भएको वृद्धि प्रमुख हुन सक्छ ।

- केरा: केराको सूचकाङ्क २७१.०६ पुगेको छ, जसले एकल वस्तुका रूपमा +१२.६७% को उच्चतम वार्षिक वृद्धि भएको देखाउँछ। आधार वर्षको तुलनामा केराको मूल्य तीन गुणाभन्दा बढीले वृद्धि (आधार वर्षभन्दा १७१.१% माथि) भएको छ। भारतबाट आयातीत केरामा विषाक्त भएको कारण आयातमा आएको अवरोधले केराको आपूर्तिमा संकुचन मूख्य

कारण देखिएतापनि सडक सञ्जालमा भएको सुधारका कारण मूल्य निर्धारण (Price discovery) मा भएको सहजता यसका मुख्य कारक तत्वहरू हुन्।

- सुन्तला: यसको सूचकाङ्क १८५.४० पुगेको छ भने वार्षिक वृद्धिदर +८.२२% रहेको छ। उत्पादनको याममा पहाडी जिल्लाहरूमा भएको अनियमित वर्षाका कारण सुन्तला उत्पादन प्रभावित हुँदा तेस्रो त्रैमासिकमा आपूर्ति संकुचित हुन पुगेको देखिन्छ।
- मौसम/जुनार: यसको सूचकाङ्क १८१.३४ पुगेको छ भने वार्षिक वृद्धिदर +६.३१% रहेको छ, जसले सहरी बजारहरूमा अमिलो जातका (Citrus) फलफूलहरूको मागमा आएको निरन्तर वृद्धिलाई प्रतिविम्बित गर्दछ।

३.२ तरकारी — मूल्यमा पुनरुत्थान (वार्षिक +७.१६%)

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा आएको मन्दी (तेस्रो त्रैमासिक: १६५.७३) पश्चात तरकारी समूह (भार: ८.८१%) को सूचकाङ्क यस वर्ष पुनरुत्थान भई १७७.५८ पुगेको छ, जुन वार्षिक रूपमा +७.१६% को वृद्धि हो। शीघ्र नष्ट हुने प्रकृतिका कारण भण्डारणमा कठिनाइ, मौसममाथिको निर्भरता र खण्डीकृत आपूर्ति शृङ्खला (Fragmented Supply Chain)का कारण यस समूहको मूल्य अत्यधिक उतारचढावपूर्ण (Price-volatile) रहने गर्दछ।

- **काउली:** सबैभन्दा उच्च वार्षिक वृद्धि +१३.३७% (सूचकाङ्क: १७७.५५) भएको एकल वस्तुका रूपमा काउली देखिएको छ। आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को तेस्रो त्रैमासिकमा तुलनात्मक रूपमा न्यून बिन्दु (१५६.६१) मा पुगेको काउलीको मूल्यमा यसपटक तीव्र सुधार आएको हो। फागुन महिनासम्म लम्बिएको अत्यधिक चिसोका कारण तराईका उत्पादन क्षेत्रहरूमा आपूर्ति कम हुनु यसको मुख्य कारण देखिन्छ।
- **बन्दागोभी:** वार्षिक रूपमा +११.३२% को वृद्धि (सूचकाङ्क: १८५.८५)। काउलीमा जस्तै यसमा पनि मौसमी आपूर्तिको संकुचनका कारण वृद्धि देखिएको छ।
- **गोलभेंडा:** वार्षिक रूपमा +८.६६% को वृद्धि (सूचकाङ्क: १५५.८४)। आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा लामो समयसम्म मूल्यमा मन्दी आएकोमा, यस वर्ष बेमौसमी उत्पादनमा कमी र चाडपर्व पश्चात होटल तथा रेस्टुरेन्ट (Food service) क्षेत्रबाट माग बढ्नु कारण गोलभेंडाको मूल्यमा सुधार आएको छ।
- **बोडी:** वार्षिक रूपमा +८.५७% को वृद्धि (सूचकाङ्क: २२०.६०)।
- **मूला:** वार्षिक रूपमा +५.८८% को वृद्धि (सूचकाङ्क: १८४.५८)।
- **मूल्यमा सुस्त वस्तु — परवर:** वार्षिक रूपमा केवल +०.११% को वृद्धि (सूचकाङ्क: १२२.५१) सहित यो सबैभन्दा कमजोर तरकारी साबित भएको छ। परवरले मागको तर्फबाट संकुचन र आयातित वस्तुहरूसँगको प्रतिस्पर्धाको सामना गरिरहनु परेको छ।

३.३ तेलहन — संरचनात्मक मूल्य वृद्धि (वार्षिक +६.१२%)

तोरी/तेलहनको मूल्य (भार: ८.८५%) २१४.४५ पुगेको छ, जुन वार्षिक रूपमा +६.१२% को वृद्धि हो। अन्तर्राष्ट्रिय खानेतेल बजारको प्रभावका कारण आर्थिक वर्ष २०७८/८० देखि नै तेलहनको सूचकाङ्क तीव्र वृद्धिको प्रवृत्तिमा रहेको छ। युक्रेन द्वन्द्वपश्चात विश्वव्यापी रूपमा पाम तेल र सूर्यमुखी तेलको आपूर्तिमा आएको अवरोधले स्वदेशी तोरीको तेलको मागमा भएको वृद्धिका कारण तोरीले अतिरिक्त मूल्य प्रिमियम पाएको देखिन्छ र नेपालमा आयातित खानेतेलको सट्टा स्वदेशी तोरीको प्रयोग बढ्दै गएको देखिन्छ। यो तोरी कृषकहरूका लागि सकारात्मक पक्ष भए तापनि यसले उपभोक्ताका लागि भान्छाको तेलको लागतमा थप दबाव सिर्जना गरेको छ।

३.४ खाद्यान्न (वार्षिक +३.४०%)

खाद्यान्न समूह (भार: ८.१३%) को सूचकाङ्क वार्षिक रूपमा +३.४०% को सामान्य वृद्धि भई २१०.८६ पुगेको छ ।

- **गहुँ:** गहुँ (भार: ८.८०%) को सूचकाङ्क वृद्धि भई २११.०४ पुगेको छ (वार्षिक +३.३८%)। यसले भारतीय गहुँ बजारसँगको निकट व्यापारिक सम्बन्धका कारण नेपालको मूल्य पनि सोही अनुरूप मिलान भएको सम्भावित अवस्थालाई प्रतिविम्बित गर्दछ।
- **जौ/उवा:** जौ/उवा (भार: ०.२३%) को मूल्यमा तीव्र वृद्धि भई सूचकाङ्क २०७.६५ (वार्षिक +४.०४%) पुगेको छ । स्थानीय मदिरा उत्पादन (Craft brewing) र स्वास्थ्यवर्धक खाद्य बजार (Health food markets) बाट आएको विशिष्ट माग वृद्धिका सम्भावित कारण हुन सक्छ ।

३.५ मसला — गिरावट आएको एक मात्र समूह (वार्षिक -२.४०%)

प्याज को मूल्यमा आएको -५.५४% को गिरावट (सूचकाङ्क: २०७.८१) का कारण मसला समूह (भार: ४.००%) को सूचकाङ्क -२.४०% ले घटेर २०३.२४ मा भरेको छ । आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को उच्च मूल्य (सूचकाङ्क: २२०.००) को तुलनामा यो संकुचन आउनुमा आन्तरिक उत्पादनमा भएको सुधार, भारतद्वारा निर्यात प्रतिबन्धहरू फुकुवा गरिएपछि नियमित भएको आयात र स्टकको उपलब्धता मुख्य कारण हुन्। यसैगरी **लसुन** को मूल्यमा वार्षिक +१.३७% को सामान्य वृद्धि भएको छ। प्याजको मूल्यमा आएको गिरावटका कारण प्याज उत्पादक कृषकहरूको फार्म-गेट आम्दानीमा कमी आए तापनि नेपाली भान्छामा प्याजको केन्द्रीय भूमिका रहने हुँदा यसले उपभोक्ता कल्याणमा ठूलो राहत पुऱ्याएको छ।

३.६ कन्दमूल / आलु (वार्षिक +१.३५%)

यस समूहको एक मात्र बाली तथा दोस्रो उच्च भार (१८.७८%) ओगटेको **आलु** को सूचकाङ्कमा वार्षिक १.३५ प्रतिशतको सामान्य वृद्धि भई १७८.७१ पुगेको छ। नेपालमा सबैभन्दा बढी खेती गरिने तरकारी भए तापनि आर्थिक वर्ष २०७८/७९ र २०७९/८० को उच्च वृद्धिपश्चात हालका वर्षहरूमा आलुको मूल्य तुलनात्मक रूपमा स्थिर देखिएको छ। यसले आपूर्तिको विस्तार धेरै हदसम्म मागको वृद्धिसँग सन्तुलित रहेको सङ्केत गर्दछ।

३.७ दलहन (वार्षिक +२.७१%)

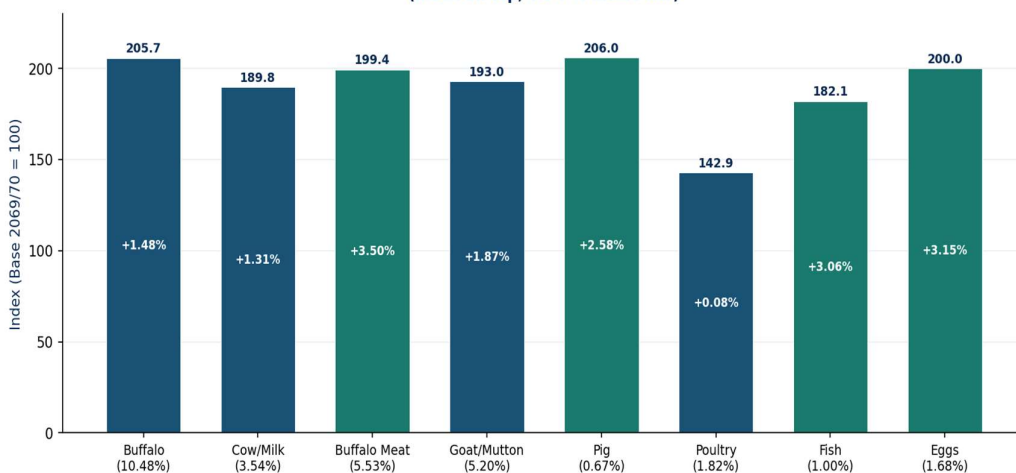
दलहन समूह (भार: ७.०८%) को सूचकाङ्क वृद्धि भई १८६.५७ (वार्षिक +२.७१%) पुगेको छ। यस समूहमा सबैभन्दा प्रमुख हिस्सा ओगटेको **मुसुरो** (भार: ६.५५%) को सूचकाङ्क १८६.३८ (वार्षिक +२.८०%) पुगेको छ।

३.८ अन्य बाली (वार्षिक +२.८०%)

यस समूह (भार: ८.७०%) मा **उखु** को मुख्य हिस्सा (भार: ८.३८%) रहेको छ, जसको सूचकाङ्क १४५.७८ (वार्षिक +२.७४%) पुगेको छ। यो मूल्य सरकारद्वारा निर्धारित उखुको न्यूनतम समर्थन मूल्य (MSP) सँग धेरै हदसम्म मेल खान्छ। यसैगरी **सुर्ती** को सूचकाङ्क २१६.४० (वार्षिक +४.१०%) पुगेको छ भने **चियाको हरियो पत्ती** को मूल्य आन्तरिक बजारमा भएको अत्यधिक आपूर्तिका कारण सामान्य रूपमा घटेर १८७.०२ (-१.८१%) कायम भएको छ।

४. पशुपन्छी, दुग्ध, कुखुरापालन, माछा र अण्डा

Chart 6: Livestock, Dairy, Fish & Egg Indices — Q3 FY 2082/83 B.S.
(Index on top; Y-o-Y % inside bar)

रेखाचित्र ६: पशुपन्छी, दुग्ध, माछा र अण्डा उप-सूचकाङ्कहरू — आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिक

४.१ पशुपन्छी (वार्षिक +२.७१%)

पशुपन्छी समूह (भार: ११.३८%) को सूचकाङ्क वार्षिक रूपमा +२.७१% को वृद्धि भई १८६.८५ पुगेको छ। राँगाको मासु (भार: ५.५३%) को सूचकाङ्क वृद्धि भई १८८.४० (वार्षिक +३.५०%) पुगेको छ। सुँगुरको मासु (भार: ०.६७%) को सूचकाङ्क २०६.०० (वार्षिक +२.५८%) पुगेको छ। खसीको मासु (भार: ५.२०%) को सूचकाङ्क भने १८२.८७ मा रहँदै तुलनात्मक रूपमा सामान्य +१.८७% को वृद्धिमा सीमित भएको छ। सहरी मध्यम वर्गको उपभोगमा भएको वृद्धिका कारण पशुपन्छीको उत्पादक मूल्यमा वृद्धि भएको अनुमान गरिन्छ।

४.२ दूध (वार्षिक +१.४४%)

सबैभन्दा उच्च एकल समूह भार भएको दूध समूह (भार: १४.०२%) को सूचकाङ्कमा वार्षिक +१.४४% को वृद्धि भई २०१.७० पुगेको छ। यस समूहको प्रमुख हिस्सा ओगटेको भैंसीको दूध (भार: १०.४८%) को सूचकाङ्क २०५.७० (वार्षिक +१.४८%) पुगेको छ। गाई/चौँरीको दूध (भार: ३.५४%) को सूचकाङ्क बढेर १८८.८४ (वार्षिक +१.३१%) पुगेको छ। दूधको मूल्य धेरै हदसम्म दुग्ध सहकारीहरू र दुग्ध विकास संस्थान (DDC) को न्यूनतम सर्भथन मूल्य (Floor price) प्रणालीद्वारा नियन्त्रित हुने गर्दछ। यस प्रणालीले अल्पकालीन उतारचढावलाई सीमित गरे तापनि उच्च मूल्य वृद्धिको सम्भावनालाई पनि रोक्ने गर्दछ। यो स्थिर वृद्धिले वार्षिक खरिद मूल्य परिमार्जनलाई प्रतिविम्बित गर्दछ।

४.३ अण्डा (वार्षिक +३.१५%)

लेयर्स अण्डाको मूल्य (भार: १.६८%) वार्षिक रूपमा +३.१५% ले वृद्धि भई २०० को विन्दुलाई पार गर्दै २००.०१ पुगेको छ। दानाको उच्च लागत (विशेष गरी मकैको मूल्य) र सहरीकरणका कारण प्रोटीनजन्य पदार्थको मागमा आएको निरन्तर वृद्धिका कारण अण्डाको मूल्य वृद्धि भएको अनुमान गर्न सकिन्छ।

४.४ माछा (वार्षिक +३.०६%)

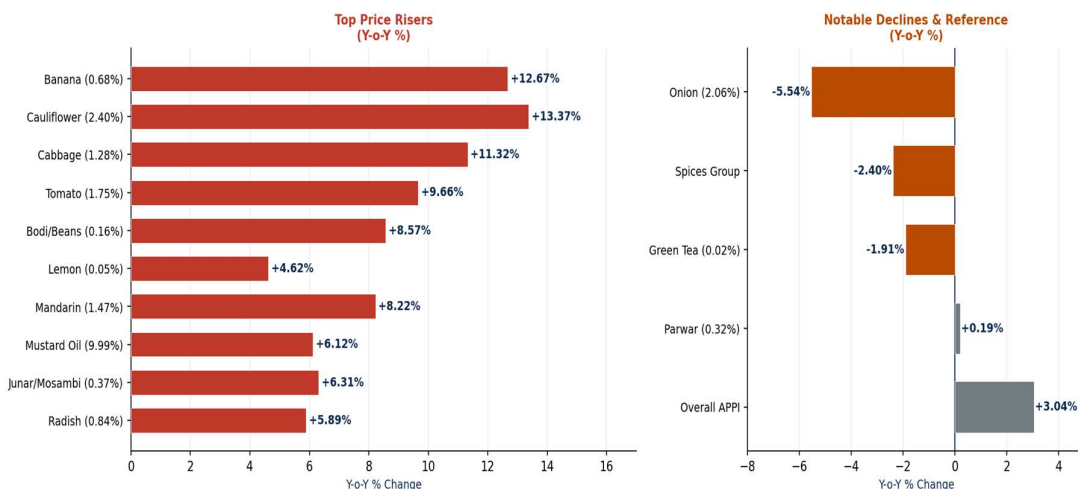
माछाको मूल्य (भार: १.००%) निरन्तर बढ्दो प्रवृत्ति कायम राख्दै १८२.०७ (वार्षिक +३.०६%) पुगेको छ। यो वृद्धिले प्रोटीनको स्रोतका रूपमा माछाप्रति उपभोक्ताहरूको बढ्दो प्राथमिकता, जलपालन (Aquaculture) को उच्च उत्पादन लागत (कच्चा पदार्थ र ढुवानी लागतको वृद्धिले उत्पादन लागतमा पारेको दबाव) को दबावलाई प्रतिविम्बित गर्दछ।

४.५ कुखुरापालन — लगभग स्थिर (वार्षिक +०.०८%)

ब्रोइलर कुखुरा (भार: १.८२%) को सूचकाङ्क १४२.८० मा सिमित रहँदै वार्षिक रूपमा लगभग शून्य परिवर्तन (+०.०८%) भएको छ। दाना बनाउने कच्चा पदार्थको आयात खर्च स्थिर हुनु, बजारमा माग अनुसार ठूला उद्योगले तुरुन्तै कुखुरा उपलब्ध गराउन सक्नु, र व्यवसायीहरू बीच तीव्र प्रतिस्पर्धा हुनु नै ब्रोइलर कुखुराको फार्म-गेट मूल्य नबढ्नु वा स्थिर रहनुको मुख्य कारणको रूपमा देखिन्छ।

५. मूल्यमा सबैभन्दा बढी उतारचढाव आएका कृषि उपजहरू

Chart 4: Top Price Movers — Individual Commodities (Y-o-Y), Q3 FY 2082/83

५.१ तीव्र मूल्य वृद्धि भएका कृषि उपजहरू

- **काउली:** +१३.३७% — हिउँदको आपूर्तिको संकुचन, वार्षिक रूपमा सबैभन्दा उच्च वृद्धि भएको वस्तु।
- **केरा:** +१२.६७% — आयातमा कडाइ गरिएपछि आन्तरिक मागमा भएको वृद्धि।
- **बन्दागोभी:** +११.३२% — चिसो मौसमका कारण उत्पादनमा आएको हास।
- **गोलभेंडा:** +८.६६% — गत वर्षको मन्दी (कमजोर मूल्य) बाट भएको सुधार।
- **सुन्तला:** +८.२२% — अनियमित वर्षाका कारण उत्पादनमा परेको प्रभाव।
- **बोडी:** +८.५७%
- **भिँडेखुर्सानी (Chilli):** +७.४८%
- **जुनार (Mosambi/Junar):** +६.३१%

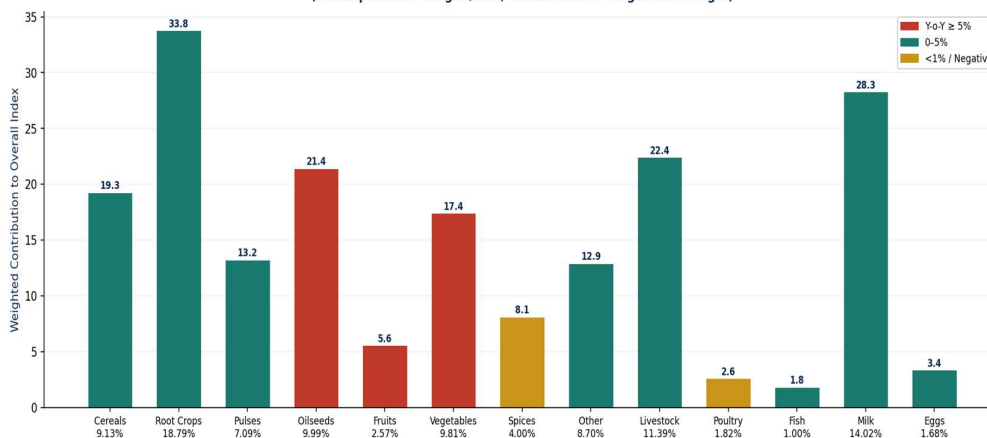
५.२ उल्लेखनीय गिरावट र कम वृद्धि भएका वस्तुहरू

- **प्याज:** -५.५४% — आयात सहजीकरण पश्चात् आपूर्तिमा आएको सहजता।
- **चिया (हरियो पत्ती):** -१.८१% — आन्तरिक बजारमा हरियो पत्तीको अत्यधिक आपूर्ति।
- **मसला समूह:** समग्रमा -२.४०% — प्याजको मूल्यमा आएको संकुचनका कारण।
- **परबर:** +०.१८% — लगभग स्थिर, माग पक्षको संकुचन।
- **काँक्रो:** +०.८४% — प्रतिस्पर्धी आपूर्ति।
- **मटरकोसा:** +०.२३% — उत्पादनमा भएको विस्तार।

६. कुल सूचकाङ्कमा भारत योगदान (Weighted Contribution)

कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) एक 'लास्पेयर्स भारत सूचकाङ्क' (Laspeyres Weighted Index) भएकाले, कुल सूचकाङ्कमा कुनै पनि समूहको मूल्य परिवर्तनको प्रभाव दुईवटा कुरामा निर्भर गर्दछ: मूल्य परिवर्तनको मात्रा (Magnitude) र त्यस समूहको भार (Weight) को आकार। तलको विवरणले समग्र सूचकाङ्कको स्तर १८०.२० मा प्रत्येक समूहको भारत योगदानलाई देखाउँछ:

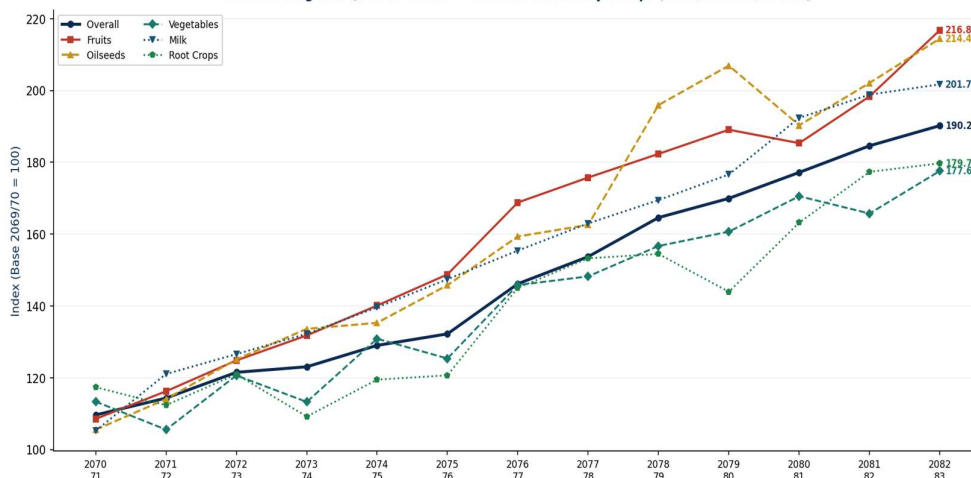
Chart 7: Weighted Contribution of Each Group to Overall APPI — Q3 FY 2082/83
(= Group Index × Weight / 100; colours show Y-o-Y growth strength)

रेखाचित्र ७: कुल कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) को स्तरमा प्रत्येक समूहको भारत योगदान — आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिक

- **कन्दमूल / आलु (भार: १८.७८%)**: योगदान ३३.७६ विन्दु — यसको तुलनात्मक रूपमा न्यून वार्षिक वृद्धिका बावजूद, सबैभन्दा उच्च भार भएका कारण आलुले कुल सूचकाङ्कको स्तरलाई अन्य कुनै पनि समूहको तुलनामा बढी योगदान गरेको देखिन्छ ।
- **दूध (भार: १४.०२%)**: योगदान २८.२८ विन्दु (Points) — दुधको सूचकाङ्क गणनामा भएको भार र मूल्यमा भएको वृद्धिको (सूचकाङ्क: २०१.७०) को आधारमा कुल सूचकाङ्क स्तरमा सबैभन्दा ठूलो एकल योगदानकर्ता वस्तुको रूपमा योगदान गरेको छ ।

Chart 5: Long-Run Q3 APPI Trends — Selected Commodity Groups (2070/71-2082/83 B.S.)

रेखाचित्र ५: तेस्रो त्रैमासिक कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) प्रवृत्ति — छानिएका वस्तु समूहहरू, आर्थिक वर्ष २०७०/७१-२०८२/८३

- **पशुपन्धी (भार: ११.३५%):** योगदान २२.४३ विन्दु।
- **खाद्यान्न (भार: ८.१३%):** योगदान १८.२६ विन्दु।

समग्रमा दूध, कन्दमूल/आलु, पशुपन्धी, खाद्यान्न र तरकारी समूहले कुल भारत सूचकाङ्क स्तरको करिब दुई तिहाई हिस्सा ओगटेका छन्। यी पाँच समूहहरूमा हुने मूल्यको उतारचढावले कृषि कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (Agri-GDP) र खाद्य मुद्रास्फीति (Food Price Inflation) मा सबैभन्दा ठूलो समष्टिगत आर्थिक (Macroeconomic) महत्त्व राख्दछ।

७. अन्तर्निहित कारकहरू: आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय

७.१ आन्तरिक कारकहरू

क) हिउँदे बालीको मौसम (माघ-चैत):

तेस्रो त्रैमासिक (माघ-फागुन-चैत) ले नेपालको हिउँदेको उत्तरार्धदेखि वसन्त ऋतुको सुरुवातसम्मको कृषि अवधिलाई समेट्दछ। माघको मध्यतिर काउली, बन्दागोभी र गोलभेंडा जस्ता हिउँदे तरकारीहरूको आपूर्ति उच्च (Peak) बिन्दुमा पुग्ने गर्दछ र चैत महिनातिर हिउँदे बाली सकिएर वर्षे बालीको रोपाइँ सुरु भएसँगै आपूर्ति घट्दै जान्छ। आपूर्तिको यो मौसमी उतारचढाव नै तरकारी र फलफूल समूहको त्रैमासिक मूल्य व्यवहारको प्राथमिक संवाहक हो।

ख) प्याजको आपूर्तिमा सहजता/नियमितता:

भारतको निर्यात प्रतिबन्धका कारण आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को तेस्रो त्रैमासिकमा प्याजको मूल्य उच्च (सूचकाङ्क: २२०.००) रहेको थियो। आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिकसम्म आइपुग्दा भारतको प्याज निर्यात प्रतिबन्धहरू धेरै हदसम्म फुकुवा हुनुका साथै तराई क्षेत्रमा आन्तरिक उत्पादनमा सुधार आयो जसले आपूर्तिको खाडल कम गर्न मद्दत पुऱ्याएको देखिन्छ। प्याजको मूल्यमा आएको वार्षिक -५.५४% को गिरावटले उपभोक्ताहरूलाई महत्त्वपूर्ण राहत पुऱ्याएको। तरकारी समूह अन्तर्गत औसत पारिवारिक खर्चको ठूलो हिस्सा ओगट्ने प्याज नेपाली भान्छाको एक प्रमुख अनिवार्य सामग्री हो।

ग) सरकारी न्यूनतम समर्थन मूल्य (MSP) नीति:

उखुको मूल्य (सूचकाङ्क: १४५.७८, वार्षिक +२.७४%) सरकारद्वारा घोषित न्यूनतम समर्थन मूल्य (MSP) को परिमार्जनसँग निकट रूपमा मेल खान्छ। यो सामान्य वृद्धिले वार्षिक न्यूनतम समर्थन मूल्यको समायोजनलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। त्यसैगरी, दूधको मूल्य पनि खुला बजारको माग र आपूर्तिभन्दा दुग्ध विकास संस्थान (DDC) र सहकारीहरूको खरिद मूल्य सम्बन्धी निर्णयहरूद्वारा पर्याप्त रूपमा निर्धारण हुने गर्दछ।

घ) पूर्वाधार र यातायात सञ्जालमा सुधार:

पहाडी जिल्लाहरूमा सडक सञ्जालको विस्तारले फलफूल र उच्च मूल्यका तरकारी उत्पादन गर्ने क्षेत्रका कृषकहरूको बजारमा पहुँच सहज भएको छ। मोबाइल प्रविधिको विकासले मूल्य निर्धारण (Price discovery) मा भएको सहजता, केराको आयातमा गरिएको कडाइ र सुधारिएको ढुवानी व्यवस्थापन (Logistics) का कारण केराको मूल्यवृद्धिमा योगदान पुगेको हुन सक्छ।

७.२ अन्तर्राष्ट्रिय कारकहरू

क) विश्वव्यापी खानेतेल बजार:

अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा खानेतेलको मूल्य निरन्तर उच्च रहेका कारण स्वदेशी तोरीको तेलको मूल्य पनि उच्च (वार्षिक +६.१२%) नै रह्यो। रुस-युक्रेन द्वन्द्वपश्चात् (मुख्यतः सन् २०२२ देखि) सूर्यमुखी तेलको आपूर्तिमा आएको अवरोधका कारण विश्वव्यापी खानेतेल बजार संरचनात्मक रूपमै कसिलो (Sustained shortage) बन्न पुग्यो। यसले, नेपाली उपभोक्ताहरूलाई आयातित तेलको सट्टा स्वदेशी तोरीको तेल प्रयोग गर्न प्रोत्साहित गर्‍यो र तेलहन बालीका लागि कृषकहरूले पाउने उच्च मूल्य (Premium) लाई निरन्तरता दियो।

ख) भारतीय कृषि बजारसँगको अन्तरसम्बन्ध:

नेपालको खुला सीमा र व्यापारिक सम्बन्धका कारण गहुँ, मुसुरो, प्याज र पशुपन्छीजन्य उत्पादनको फार्म-गेट मूल्य भारतीय कृषि बजारको मूल्यसँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिएको हुन्छ। भारत सरकारले गहुँको न्यूनतम समर्थन मूल्यमा गर्ने परिमार्जन, मुसुरोको आयात भन्सार महसुलमा गर्ने परिवर्तन र भारतीय प्याज निर्यात नीति जस्ता कारकहरू ३ देखि ६ महिनाभित्रै नेपालको फार्म-गेट मूल्यमा प्रत्यक्ष रूपमा स्थानान्तरण (Transmit) हुन्छन्। समग्र कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) को वृद्धिदरमा आएको वार्षिक संकुचन (गत वर्षको +४.२४% बाट यस वर्ष +३.०४%) ले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा भारतको कृषि मूल्य मुद्रास्फीति (Agri-price inflation) मा आएको शिथिलतालाई आंशिक रूपमा प्रतिविम्बित गर्दछ।

ग) विश्वव्यापी वस्तु मूल्य र दानाको लागत:

कुखुराको मासु र अण्डाको मूल्यको उतारचढाव विश्वव्यापी मकै र भटमासको पिना (कुखुराको दानाका मुख्य कच्चा पदार्थ) को मूल्यबाट प्रभावित हुने गर्दछ। प्रमुख उत्पादक राष्ट्रहरूमा उत्पादनमा भएको सुधारपश्चात् सन् २०२६ को सुरुवातमा विश्वव्यापी खाद्यान्नको मूल्य तुलनात्मक रूपमा स्थिर रहेका कारण ब्रोइलर कुखुराको मूल्यमा आएको लगभग स्थिरता (+०.०८%) र अण्डाको मूल्यमा भएको मध्यम वृद्धि (+३.१५%) देखिएको हो।

८. नीतिगत निहितार्थ तथा महत्त्व

(१) कृषि आम्दानीको सङ्केत : ग्रामीण गरिबी न्यूनीकरणका लागि सकारात्मक

कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क (APPI) मा देखिएको वार्षिक +३.०४% को वृद्धिले कृषकहरूले अधिल्लो वर्षको तुलनामा आफ्नो उत्पादनको उच्च मूल्य प्राप्त गरेको सङ्केत गर्दछ। दूध (भार: १४%), कन्दमूल/आलु (भार: १८.७८%) र पशुपन्छी (भार: ११.३८%) सबै समूहमा सकारात्मक वृद्धि भएकाले यसको आम्दानी प्रभाव नेपालका साना कृषक परिवारहरूमा व्यापक रूपमा परेको देखिन्छ।

(२) खाद्य मुद्रास्फीतिको पूर्व-सङ्केत: फलफूल तथा तरकारी:

फार्म-गेट (कृषि फार्म) स्तरमा फलफूलमा भएको वार्षिक +८.३१% र तरकारीमा भएको +७.१६% को तीव्र वृद्धि वस्तुको प्रकृति अनुसार केही हप्ताको अन्तराल (Lag) मा उपभोक्ता बजारको खुद्रा मूल्यमा स्थानान्तरण हुने अनुमान गरिन्छ।

(३) प्याज: उपभोक्ताका लागि सकारात्मक सङ्केत

प्याजको फार्म-गेट मूल्यमा आएको -५.५४% को गिरावटले न्यून आय भएका परिवारहरूको खाद्य खर्चमा प्याजको हिस्सालाई ध्यानमा राख्दा उपभोक्ताहरूका लागि प्रत्यक्ष राहत पुगेको सङ्केत गर्दछ। यसले अन्य वस्तुहरूका कारण तरकारी समूहमा परेको मूल्यको दबावलाई आंशिक रूपमा सन्तुलनमा ल्याउन मद्दत गरेको छ।

(४) तेलहनको मूल्यमा टेवा: आन्तरिक उत्पादनका लागि रणनीतिक अवसर

तोरी/तेलहनको मूल्यमा कायम रहेको वार्षिक +६.१२% को वृद्धिले उत्पादन बढाउन सकारात्मक प्रोत्साहनको सङ्केत गर्दछ। कृषि मन्त्रालयले यो मूल्य वातावरण आगामी हिउँदे बालीको खेती गर्ने मौसमसम्म कायम रहेमा तोरी खेतीको क्षेत्रफल विस्तार गर्न प्रोत्साहन मिल्ने र यसले नेपालको खानेतेलमा रहेको आयात निर्भरतालाई कम गर्ने कुरामा ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ।

(५) केरा खेतीको सम्भावना:

केराको फार्म-गेट मूल्यमा देखिएको वार्षिक +१२.६७% को असाधारण वृद्धिले केराको आयातमा गरिएको कडाइपछि आन्तरिक बजारमा यसको उच्च माग रहेको देखाउँछ। नेपालको भित्री मधेस (Inner Terai) र तल्लो पहाडी क्षेत्रका केरा उत्पादक जिल्लाहरू (जस्तै: पाल्पा, तनहुँ, धादिङ) मा यो मूल्य सङ्केतबाट लाभ उठाउनका लागि गुणस्तर सुधार गर्ने र औपचारिक निर्यात च्यानलको विकास गर्ने सम्भावना प्रचुर रहेको देखिन्छ।

(६) दूधको मूल्यमा शिथिलता: सहकारी नीति पुनरावलोकनको आवश्यकता

सबैभन्दा उच्च एकल समूह भार भएको दूध (१४.०२%) को मूल्यमा केवल +१.४४% को वार्षिक वृद्धि हुनुले दुग्ध उत्पादक कृषकहरूका लागि मुद्रास्फीति-समायोजित (Real) वास्तविक मूल्य घटिरहेको हुन सक्ने सङ्केत गर्दछ। दुग्ध विकास संस्थान (DDC) र राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्डले हालको खरिद मूल्य परिमार्जनले बढ्दो उत्पादन लागत (घाँस/दाना, पशु चिकित्सा खर्च, श्रम ज्याला) लाई पर्याप्त रूपमा समेटेको छ वा छैन भनी मूल्याङ्कन गर्नु जरुरी देखिन्छ। यसले कृषकहरूमा उत्पादनप्रतिको वितृष्णा (Disincentive) लाई कम गर्न सघाउने छ।

६. कृषि उत्पादक मूल्य सूचकांक (APPI) तालिका — तेस्रो त्रैमासिक शृङ्खला (आ.व. २०७०/७१ देखि २०८२/८३)

दृष्टव्यः ** प्रारम्भिक तथ्याङ्क। आधार वर्षः आर्थिक वर्ष २०६९/७० (वि.सं.) = १००। 'लास्पेयर्स भारत मूल्य सूचकांक सूत्र' (Laspeyres Weighted Price Index Formula) प्रयोग

Commodity / Group	Unit	Wt (%)	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77	77/78	78/79	79/80	80/81	81/82	82/83*	Y-o-Y %
Overall APPI	—	100.00	109.6	114.3	121.5	123.0	129.0	132.2	146.2	153.7	164.6	169.9	177.2	184.6	190.2	+190.20%
A. Cereals		9.13	108.2	108.4	112.8	115.3	121.0	130.1	146.9	150.9	166.0	182.0	192.3	204.0	211.0	+210.96%
Wheat (गाहूँ)	kg	8.90	108.3	108.3	112.8	115.2	121.1	130.3	147.2	151.3	166.4	182.2	192.4	204.1	211.0	+211.04%
Barley (जौ/उवा)	kg	0.23	103.8	110.5	115.5	118.3	115.7	120.9	135.0	138.0	148.9	172.0	187.5	199.6	207.7	+207.65%
B. Root Crops		18.79	117.4	112.4	121.0	109.2	119.5	120.7	145.0	153.3	154.5	143.9	163.2	177.3	179.7	+179.71%
Potato (आलु)	kg	18.79	117.4	112.4	121.0	109.2	119.5	120.7	145.0	153.3	154.5	143.9	163.2	177.3	179.7	+179.71%
C. Pulses		7.09	106.4	122.8	145.6	137.5	124.5	119.8	123.8	137.0	149.0	167.2	170.8	181.6	186.6	+186.57%
Chickpea (चना)	kg	0.15	106.9	117.4	156.4	154.2	145.2	137.7	138.3	151.5	159.0	155.8	153.3	168.6	170.1	+170.05%
Lentil (मुसुरो)	kg	6.55	106.4	123.5	146.3	137.8	124.8	119.3	123.6	136.6	148.8	167.1	170.0	181.3	186.4	+186.38%
Peas (केराउ)	kg	0.39	105.9	112.5	128.8	126.2	111.6	121.2	121.4	137.7	147.8	172.9	191.8	192.5	196.3	+196.28%
D. Oilseeds		9.99	105.5	114.0	125.1	133.6	135.3	145.8	159.3	162.6	195.9	206.9	190.3	202.1	214.4	+214.45%
Mustard (तोरी/सस्सुँ)	kg	9.99	105.5	114.0	125.1	133.6	135.3	145.8	159.3	162.6	195.9	206.9	190.3	202.1	214.4	+214.45%
E. Fruits		2.57	108.5	116.2	124.8	131.8	140.1	148.8	168.8	175.7	182.3	189.1	185.3	198.3	216.8	+216.80%
Banana (केरा)	kg	0.68	109.4	119.7	127.1	139.4	141.0	154.8	186.0	187.3	208.1	219.3	220.6	240.6	271.1	+271.06%
Lemon (कागती)	kg	0.05	114.2	120.5	135.5	151.7	155.0	159.2	191.5	251.6	260.3	275.2	285.3	287.0	300.3	+300.27%
Mandarin (सुन्तला)	kg	1.47	108.8	114.8	123.0	127.3	143.1	150.2	163.8	171.4	172.4	176.8	169.3	180.6	195.4	+195.40%
Mosambi (जुनार)	kg	0.37	105.3	115.1	126.2	132.7	124.8	130.7	154.1	162.3	164.6	171.4	171.2	180.0	191.3	+191.34%
F. Vegetables		9.81	113.3	105.5	120.6	113.3	130.9	125.3	145.8	148.2	156.7	160.7	170.5	165.7	177.6	+177.59%
Cabbage (बन्दागोभी)	kg	1.28	120.4	99.4	123.3	110.4	155.5	127.5	135.2	139.5	150.3	154.2	173.1	166.9	185.8	+185.85%
Cauliflower (काउली)	kg	2.40	114.8	102.1	120.0	114.6	139.9	117.9	143.8	145.6	161.5	163.7	168.3	156.6	177.6	+177.55%
Mustard Leaves (रायो)	kg	0.61	114.8	106.7	116.7	120.7	130.7	141.5	186.2	179.4	171.0	182.8	186.2	199.3	201.5	+201.52%
Chilli (भिँडेखुर्सानी)	kg	0.13	111.0	117.7	118.9	119.3	134.3	115.8	102.2	123.1	127.9	134.3	149.3	151.6	163.0	+162.97%
Cucumber (काँक्रो)	kg	0.62	109.7	97.9	123.2	124.6	122.3	138.3	146.9	155.2	161.6	162.1	168.2	171.1	172.5	+172.49%
Tomato (गोलभेंडा)	kg	1.75	112.2	107.5	107.7	100.3	113.6	116.3	137.0	133.5	140.4	141.2	149.0	142.2	155.9	+155.94%
Parwar (परवर)	kg	0.32	109.5	105.9	106.2	106.0	103.9	121.5	134.7	133.7	132.4	133.7	125.2	122.3	122.5	+122.51%
Peas Pod (मटरकोसा)	kg	1.45	113.2	114.1	129.3	116.3	119.9	124.8	152.8	151.8	160.4	171.6	192.4	185.1	185.5	+185.53%
Beans (बोडी)	kg	0.16	102.5	111.5	133.8	118.8	131.5	133.2	137.4	168.6	163.5	170.6	197.6	203.2	220.6	+220.60%
Radish (मूला)	kg	0.84	107.5	103.5	130.1	115.3	134.6	137.8	150.0	160.2	167.8	168.8	182.3	183.8	194.6	+194.59%

तालिका १: कृषि उत्पादक मूल्य सूचकाङ्क — तेस्रो त्रैमासिक शृङ्खला (आधार वर्ष २०६९/७० = १००) * = प्रारम्भिक (Preliminary) नतिजा

१०. प्राविधिक टिप्पणी तथा विधि (Technical Notes & Methodology)

- **सूचकांक सूत्र (Index Formula):** कृषि उत्पादक मूल्य सूचकांक (APPI) स्थिर आधार वर्ष भएको 'लास्पेयर्स प्रकृतिको भारित मूल्य सूचकांक सूत्र' (Laspeyres-type fixed-base weighted price index formula) प्रयोग गरी तयार गरिएको हो। यसमा आर्थिक वर्ष २०६८/७० को स्थिर भारका रूपमा प्रयोग गरिएको छ।
- **भार संरचना (Weight Structure):** सूचकांकको भार संरचनाको लागि तीन आ.व. को औसत उत्पादन परिमाण (Quantities) लाई आधार वर्ष २०६८/७० को कृषि उत्पादन मानी तयार गरिएको छ।
- **तथ्याङ्क संकलन (Data Collection):** ३३ जिल्लाका अगुवा कृषकहरु र मूल्य संकलकहरुले स्थानीय बजार केन्द्र ट मासिक रूपमा फार्म-गेट (कृषि फार्म) मूल्य संकलन गरिन्छ। तेस्रो त्रैमासिकको सूचकांकले माघ, फागुन र चैत महिनाको मासिक मूल्यको औसतलाई जनाउँछ।
- **वस्तुहरूको दायरा (Commodity Coverage):** यस सूचकांक अन्तर्गत बाली, बागवानी (Horticulture), पशुपन्छी, दुग्ध, कुखुरापालन, माछा र अण्डा क्षेत्रलाई समेट्ने गरी १३ वटा प्रमुख समूह अन्तर्गतका ३८ वटा एकल कृषि उपजहरु समावेश गरिएका छन्।
- **सन्दर्भ अवधि (Reference Period):** आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को तेस्रो त्रैमासिक भन्नाले माघ २०८२ देखि चैत २०८२ सम्मको अवधिलाई जनाउँछ।
- **परिमार्जन नीति (Revision Policy):** प्रकाशित तथ्याङ्कहरू प्रारम्भिक हुन् र यिनीहरूलाई आगामी त्रैमासिक प्रतिवेदनमा परिमार्जन (Revision) गर्न सकिनेछ।
- **तुलनीयता (Comparability):** आधार वर्षदेखि नै सबै सूचकांकहरू एकैनासको विधि र भार संरचनाका आधारमा तयार गरिएका छन्। यहाँ प्रस्तुत गरिएको १३ वर्षको तेस्रो त्रैमासिक शृङ्खलाले समयगत तुलनीयता (Temporal comparability) सुनिश्चित गर्नका लागि प्रत्येक वर्षको एउटा निश्चित त्रैमासिक अवधिलाई मात्र प्रतिनिधित्व गर्दछ (वार्षिक औसतलाई होइन)।